

Ortaokul Öğrencilerinin Kitap ve Okumak Kavramları Üzerine Metaforik Algıları**

Serdar AKBULUT^{1*}, Eylem Ezgi ÖZDEMİR², & Hakan CIVĞİN²

¹ Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Türkiye

² Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye

Geliş Tarihi: 30 Kasım 2017 Kabul Tarihi: 30 Aralık 2017

Özet:

Bu araştırma, ortaokul öğrencilerinin "kitap ve okumak" kavramları üzerine algılarını metaforlar yoluyla belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, 2016-2017 eğitim-öğretim yılı ikinci yarıyılında İzmir ili Buca ilçesinde bulunan sosyo-ekonomik derecesi birbirinden farklı olduğu bilinen iki devlet okulu ile bir özel okulun beşinci sınıf ve sekizinci sınıfta okuyan öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmada ortaokul öğrencilerinin "kitap ve okumak" kavramlarına ilişkin düşüncelerini metaforlar aracılığıyla ifade etmeleri istenmiştir. Araştırmanın verileri, öğrenciler için hazırlanan ve ilk bölümde demografik bilgilerin yer aldığı ve ikinci bölümde "kitap... gibidir; çünkü..." ve "okumak... gibidir; çünkü..." şeklinde verilen ifadeleri tamamlayacakları formlar aracılığıyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Öğrencilerin kitap ve okumak kavramları için; mutlu eden eğlenceli bir öğrenme aracı, bilgi edinebilmek için gerekli bir yol, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştiren bir arkadaş olarak gördüğü söylenebilir. Sınıf düzeyi sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe kitap ve okumak algılarının olumsuzlaştığı görülmektedir. Cinsiyet değişkeninin kitap ve okumak algıları üzerine etkisi bakıldığında kız öğrencilerin kitap ve okumak kavramlarını gereklilik olarak algıladıkları bulgulanmıştır. Sonuçların, "kitap ve okumak" gibi bireyin tüm bilişsel ve sosyal gelişiminde etkili olan kavramların ortaokul öğrencilerinin algılarında nasıl yer aldığını belirlemek açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ortaokul öğrencileri, kitap, okumak, metafor

Abstract

This research was conducted to determine the perceptions of middle school students on the concepts of "book and reading" through metaphors. The study group of research consists of one private school and two state schools fifth and eighth grade students in the second semester of 2016-2017 academic year which are known to be different from each other in socio-economic grade in Buca province of İzmir. In the research, secondary school students were asked to express their thoughts on the concepts of "book and reading" through metaphors. The data of the study were prepared for the students and demographic information was included in the first part and the second part was "book is like... because..." and "reading is like... because..." the sentence was detected through a form based on completion. The collected data were analyzed and classified by the content analysis technique. For students' books and reading concepts; can be said to be seen as a fun learning tool that makes people happy, a way to learn, a friend who develops critical and creative

* Sorumlu Yazar E-mail: akbulutserdar@yandex.com

Orcid ID: 0000-0002-5809-1481

**Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulmuştur.

thinking skills. As the socio-economic level of the class level increases, the perceptions of book and reading are negatively affected. When the effect of gender variable on book and reading perceptions were examined, it was found that female students perceived books and reading concepts as necessity. The results are thought to be important in terms of determining how concepts such as "book and reading" are effective in the overall cognitive and social development of the individual in the perceptions of middle school students.

Key Words: Secondary school students, book, reading, metaphor

GİRİŞ

Kitap ve okumak kavramı hem günlük yaşamda hem de okul yaşamında karşımıza sık çıkan kavramlardan biridir. Kitap ve okumak kavramlarına ilişkin algılar bireyin içinde bulunduğu toplumda şekillenen ve toplumun dinamiklerinden etkilenen bir yapıdadır. Bu kavramlara ilişkin olumlu algıların oluşabilmesi ve farklı metaforların oluşturulabilmesi için öğrencilerin sahip oldukları zihinsel imgelerin belirlenmeli ve açıklanmalıdır. Bu doğrultuda bir araştırma aracı olarak metaforlar kullanılabilir.

Metafor kavramı Yunanca “metaphora” kelimesinden türemiş olup “bir yerden başka bir yere götürmek” anlamına gelmektedir (Demir, 2005: 13). Metafor (zihinsel imge, mecaz), TDK (2011) tarafından “bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz” olarak tanımlanmaktadır. Metafor, yeni bilgi hakkındaki düşüncelerin somut bir biçimde açıklanmasına ve detaylandırılmasına yardımcıdır (Senemoğlu, 2009: 564). Metafor, bir şeyin başka bir şeyin yerini tutması; bir şeyi başka bir şeyin yerine kullanma anlamına gelmektedir (Bakırcıoğlu, 2012: 576). Demirci (2016: 330) hem etimolojik hem de terminolojik açıdan metafor kelimesinin iki kavram arasındaki nakil olayını gösterdiğini ve dilin tamamen metaforlar üzerine kurulmasa da muazzam oranda metaforlar üzerinden kendi ihtiyacı olan yeni unsurları ürettiğini söyler.

Lakoff ve Johnson (1980) insanlar nasıl algılıyor, nasıl düşünüyor ve ne yapıyorsa zihnindeki kavramları da o biçimde tasarlayıp metafora dönüştürdüğünü belirtmiştir (Littlemore, 2001: 44). Arslan ve Bayrakçı (2006: 103) da benzer biçimde bireylerin kendi dünyalarını anlamalarına ve yapılandırmalarına yönelik güçlü bir zihinsel haritalama ve modelleme mekanizması olarak metaforları kullandığını söyler. Oğuz (2005: 583), metaforların bilinçli ya da bilinçsiz biçimlerde günlük düşünce ve eylemlerimizi yönettiğini ve bireyin, metaforları yorumlarken ve kullanırken dağarcığında var olan bilgi, beceri, alışkanlık ve tutumlarla hareket ettiğini söyler. Bu nedenle, metaforlar, metaforu oluşturan bireyin geçmiş yaşantılarından, ön öğrenmelerinden ve sosyal çevresinden soyutlanamaz.

Bireyler kavramları algılamakta çoğu zaman başka kavramla olan ortak yönleri akıllara gelmektedir. Kavramların yeni öğrenilen bir özelliği çoğu zaman çok iyi bilinen başka durumların özellikleriyle eşleştirilir ya da zihinlerde benzetmeler oluşturulur. Bu durumda metaforlar anlaşılması zor kavramları benzetme yoluyla bilinen kavramlarla anlatılması olarak formal ve informal öğrenmelerde karşımıza çıkmaktadır (Geçit ve Gençler, 2011: 2). Bu açılarından, gündelik yaşamımızda da sıklıkla kullanılmakta olan metaforların eğitim ortamlarında da önemli işlevleri vardır.

Metafor, anlamak istediğimiz nesneyi veya olguyu, başka bir anlam alanına ait olan kavramlar ağına bağlayarak, yeniden kavramlaştırmamızı değişik yönlerden görmemizi ve daha önceden gözden kaçan bazı durumları aydınlatabilmemizi sağlar (Taylor, 1984, 103). Lakoff ve

Johnson (2005: 27)'a göre metaforun özünde bir şeyi başka bir şeye göre anlamak ve kavramak vardır. Düşüncelerimize yön veren kavramlar sadece zihne özgü sorunlar değildir. Onlar en sıradan detaylara kadar bizim gündelik faaliyetlerimize de yön verirler. Algıladığımız şeyi, dünyada yolumuzu bulma tarzımızı ve diğer insanlarla ilişki kurma biçimimizi kavramlarımız yapıya kavuşturur. Bu yüzden kavram sistemimiz gündelik gerçekliklerimizi tanımlamakta merkezi bir rol oynar. Özdemir (2012)'in de belirttiği gibi, bireylerin bir kavram, olay veya olgu hakkında neler bildikleri, ne düşündükleri ve söz konusu kavram, olay veya olguyu nasıl algıladıklarını ortaya koymada son yıllarda metaforlar sıkça kullanılmaktadır.

Metaforların oluşturulmasında dört ana unsur vardır ve bunlar benzerlik, iki ayrı açıdan bakış, beş duyu organıyla algılanmadığı halde zihindeki algılanışıyla yaratılan hayaller ve canlı olmayan şeylerin canlı gibi gösterilmesidir (Wellek ve Warren, 1983: 266).

Metafor ile ilgili araştırmalar metaforları işlemsel, yapısal ve pragmatik olarak üç farklı açıdan inceler: İşlemsel yaklaşımlar, metaforların zihinde nasıl etki kurarak başarılı olduğunu açıklamaya çalışır; yapısal yaklaşımlar öğrenilecek hedef objenin yapısına ve metaforun yapısal gereklilikleri ile ilgili bazı ilkelere ulaşmak için kaynak araştırmasına odaklanırlar; pragmatik yaklaşım ise metaforların günlük hayatta nasıl işlevsel kullanılacağını deneysel olarak araştırır (Stützel ve Sajaniemi, 2007: 88).

Metaforu oluşturmada ve en uygun biçimde uygulamada her üç aşamada önemlidir. Buradan hareketle ortaokul Türkçe programında yer alan okuma alanının kapsamının bu üç aşamanın da var olması ve okuma alanının daha da genişletilerek işlevsel bir hale getirilmesi öğrencilerin okuma ve kitap ile ilgili olumlu bir algı geliştirmelerine yardımcı olacaktır. Böylece bu çalışmadan elde edilen metaforlar genelde öğrencilerin kitap ve okumak kavramlarına yönelik algılarını belirleyen bir araç olarak ve özelde Türkçe derslerinde konunun ya da kavramın öğretilmesinde başvuru materyali olarak kullanılabilir.

Bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinin “kitap ve okumak” kavramları üzerine algılarını metaforlar yoluyla tespit etmek ve ortaokul öğrencilerinin “kitap ve okumak” kavramları üzerine algılarının öğrenim gördükleri okulların türü (özel-devlet) ile sınıf düzeyi ve öğrencilerin cinsiyeti bağlamında yorumlamak amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomoloji) yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde algı ve olaylar doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konur. Olgubilim, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 72).

Katılımcılar

Araştırmaya 2016-2017 eğitim-öğretim yılının ikinci yarısında beşinci ve sekizinci sınıfta okuyan öğrenciler katılmıştır. Araştırmada ortaokul öğrencilerinin “kitap ve okumak” kavramlarına ilişkin düşüncelerini metaforlar aracılığıyla ifade etmeleri istenmiştir.

Tablo 1: Katılımcılar Hakkında Bilgiler

Bilgiler	Değişken	Sayı	Toplam
Okul Türü	Özel	128	
	Devlet	175	
Sınıf	5.	147	
	8.	156	
Cinsiyet	Kız	166	
	Erkek	137	303

Bu başlık altında araştırmada elde edilen veriler araştırmacının genel amacı ve alt problemlerine yanıt olacak biçimde analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Bulgular kitap ve okumak kavramlarına ilişkin ayrı başlıklar halinde verilecektir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, öğrenciler için hazırlanan ve birinci bölümde okul, sınıf, cinsiyet, yılda okunan kitap sayısı ve okunan kitapların türü şeklinde bilgilerini belirtecekleri ve ikinci bölümde sunulan “benim için kitap...; çünkü...” ve “benim için okumak...; çünkü...” şeklinde verilen ifadeleri tamamlayacakları formlar aracılığıyla elde edilmiştir.

Metaforun bir araştırma aracı olarak kullanıldığı çalışmalarda “gibi” kavramı genellikle metaforun konusu ve metaforun kaynağı arasındaki bağı daha net bir biçimde çağrıştırmak için kullanılmaktadır. Bu araştırmada “çünkü” kavramına da yer verilerek katılımcıların kendi metaforları için bir gerekçe ve mantıksal dayanak sunmaları istenmiştir (Saban, 2008).

Verilerin Analizi

Araştırmaya ortaokulda öğrenim gören 288 öğrenci katılmıştır. Fakat öğrencilerin kitap ile ilgili 27 okumak ile ilgili ise 31 kişi geçersiz metafor ürettikleri görülmüştür. Çalışmanın değerlendirme kısmında tablolarda yer almasa da ayrıca geçersiz veriler değerlendirilmiştir. Araştırmanın değerlendirme aşamasına dâhil olan öğrenciler tarafından doldurulan formlardaki veriler içerik analizine tabi tutulmuş ve aşamalı olarak incelenmiştir.

İlk olarak, öğrencilerin doldurdukları formlar numaralandırılarak listelenmiştir. Ardından öğrencilerin “kitap ve okumak” hakkında oluşturdukları metaforlar araştırmacı grubu tarafından taranmış ve taranan metaforlar olumlu-olumsuz olarak ayrılmıştır. İkinci olarak, üretilen metaforlar benzer ve farklılıklarına göre ayırt edilmiş ve benzer özellikte olan metaforlar gruplandırılmıştır. Ardından gruplara ayrılan metaforlar, araştırmacı grubu tarafından isimlendirilerek temalandırılmıştır.

Bu işlem yapılırken araştırmacı grubunun uzlaşmasına önem verilmiştir. Karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek araştırmacının güvenilirliği Miles ve Huberman’ın formülü ($\text{Güvenirlik} = \frac{\text{görüş birliği}}{\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}}$) kullanılarak hesaplanmıştır. Çalışmada %80 düzeyinde bir uzlaşma (güvenirlik) sağlandığı belirlenmiştir. Daha sonra kategorize edilen metaforlar öğrencilerin öğrenim gördükleri okulların türü ve sosyo-ekonomik durumu ile cinsiyetine göre tablollaştırılarak frekans değerleri belirlenmiş, öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlarla ilgili örneklemeler gösterilmiş ve değerlendirme yapılmıştır.

BULGULAR

Bu başlık altında araştırmada elde edilen veriler araştırmanın genel amacı ve alt problemlerine yanıt olacak biçimde analiz edilmiş ve frekans değerleri üzerinden yorumlanmıştır. Bulgular “kitap ve okumak” kavramlarına ilişkin ayrı başlıklar halinde tabloların altında verilecektir.

1.Kitap Kavramına İlişkin Bulgular

Kitap kavramına ilişkin ortaokul öğrencilerinin metaforları temalara ayrılarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. Ortaokul Öğrencilerinin Kitap Kavramına İlişkin Metaforik Algılarının Frekans Tablosu

Temalar	Okul Türü		Sınıf		Cinsiyet		Toplam
	Özel	Devlet	5.	8.	Kız	Erkek	
Öğrenme Aracı	23	45	44	24	40	28	68
Eğlence Aracı	39	28	34	33	37	30	67
Bilgi Kaynağı	19	28	25	22	27	20	47
Başka Dünyalara Açılan Kapı	14	13	7	20	17	10	37
Arkadaş	14	22	18	18	24	12	36
Sıkıcı Bir Araç	10	4	4	10	2	12	14
Diğer Metaforlar	21	22	20	23	25	18	43

Yukarıdaki tabloda, ortaokul öğrencilerinin; kitap kavramına ilişkin ürettikleri yedi farklı temada toplanan metaforların okul türleri, sınıf düzeyleri ve cinsiyete göre frekans değerleri sunulmuştur.

1.1.Ortaokul Öğrencilerinin Kitap Kavramı Üzerindeki Algılarını Belirleyen Metaforlar ve Kategorilerine İlişkin Bulgular

Ortaokul öğrencilerinin kitap kavramına ilişkin ürettiği metaforlar 7 farklı temada (öğrenme aracı, eğlence aracı, bilgi kaynağı, başka dünyalara açılan kapı, arkadaş, sıkıcı bir araç, diğer) toplanmıştır. Bu temalar ve bunlara ilişkin veriler Tablo 2’de verilmiştir. Metaforlar frekans değerlerine göre incelendiğinde öğrenme aracı (68), eğlence aracı (67), bilgi kaynağı (47), başka dünyalara açılan kapı (37), arkadaş (36) temalarının öğrenci algılarında öne çıktığı görülmektedir. Bu verileri destekleyici ve açıklayıcı örnek metaforlar aşağıda sunulmuştur.

- Öğrenme aracı temasına örnek alıntılar:

“Benim için kitap çok önemli şeyler öğrendiğimiz bir araçtır. Hayatımızı şekillendiren şeyleri öğreniriz.”(K20,Ö,5,E)

“Benim için kitap yeni şeyler öğrenmek ve eğlenmektir. Bana sürekli yeni şeyler öğretir ve sıkırken kendime gelmemi sağlar.”(K29,D,8,K)

- Eğlence aracı temasına örnek alıntılar:

“Benim için kitap hayal, eğlence, heyecandır. Kitap hayallerin canlandığı ve beni eğlenceli hayatlara taşıyan şeydir.”(K69,D,5,E)

“Benim için kitap eğlencelidir, sürükleyicidir. Beni bambaşka ortamlarda bambaşka hayatlara götürüyor.” “Benim için okul ikinci evim gibidir. Evde olduğu gibi hem zor hem yanları vardır.” (K5,Ö,5,E)

• Bilgi kaynağı temasına örnek alıntılar:

“Benim için kitap bilgidir. Kitap bana bilgiler verir. Benim hayal gücümü geliştirir ve bana birçok şeyi öğretir.” (K1,Ö,5,K)

“Benim için kitap bilgi demektir. Kitaplardan bilgi alırız. Bilmediğimiz birçok şeyi öğreniriz.” (K18,D,5,K)

• Başka dünyalara açılan kapı temasına örnek alıntılar:

“Benim için kitap diğer dünyalara açılan bir kapıdır. Kitaba kendini kaptırırsan kendine en yakın hissettiğin karaktere bürünebilirsin.” (K40,D,8,K)

“Benim için kitap bambaşka dünyalara götüren bir araçtır. Her sayfada kendimizi başka bir yerde buluruz.” “Benim için okul güzellik ve mutluluktur. Çünkü okulda arkadaşlarımızla mutlu ve güzel zaman geçiririz.” (K26,D,8,K)

1.2.Ortaokul Öğrencilerinin Kitap Kavramı Üzerindeki Algılarının Okul Türüne Göre İncelenmesine Yönelik Bulgular:

Ortaokul öğrencilerinin kitap kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar okul türlerine göre frekans değerleri üzerinden incelendiğinde; devlet okulundaki öğrenciler kitap kavramını daha fazla öğrenme aracı olarak açıklarken (45) özel okul öğrencileri daha fazla eğlence aracı (39) olarak görmektedirler. Ayrıca kitap kavramını sıkıcı bir araç olarak algılayanlar içerisinde özel okul öğrencileri daha fazladır. Bulguları destekleyici ve açıklayıcı örnek alıntılar aşağıda sunulmuştur.

• Devlet okulu öğrencilerinin kitap kavramını öğrenme aracı teması içinde yer alan metaforlar ile açıkladıklarını yansıtan örnek alıntılar:

“Benim için kitap içinde komik içerikler olan ve öğreten yazıdır. Bu yolla birçok şey öğrenmemize yarar.” (K25,D,5,E)

“Benim için kitap bilmediğim kelimeleri öğrendiğim şeydir. Çünkü bu sayede çok şey öğrenirim.” (K23,D,5,K)

• Özel okul öğrencilerinin kitap kavramını eğlence aracı teması içinde yer alan metaforlar ile açıkladıklarını yansıtan örnek alıntılar:

“Benim için kitap güzel bir hobidir. Çünkü benim zihnimde yeni bir dünya oluşturuyor ve beni eğlendiriyor.” (K24,Ö,8,K)

“Benim için kitap bilgi ve eğlence kaynağıdır. Çünkü ara sıra bilgi edinip çoğu zaman eğleniyorum.” (K34,Ö,8,E)

1.3.Ortaokul Öğrencilerinin Kitap Kavramı Üzerindeki Algılarının Sınıf Düzeylerine Göre İncelenmesine Yönelik Bulgular:

Ortaokul öğrencilerinin kitap kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar sınıf düzeylerine göre frekans değerleri üzerinden incelenmiştir. Buna göre kitap kavramını öğrenme aracı olarak algılayan 5. sınıf öğrencilerinin 8. sınıf öğrencilerinden daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca 8. sınıf öğrencilerinde kitabı başka dünyalara açılan kapı olarak algılama, 5. sınıf öğrencilerinden daha fazladır. Dikkat çeken bir diğer bulgu da 8. Sınıf öğrencilerinin kitabı sıkıcı bir araç olarak görme sayılarının fazla olmasıdır. Bulguları destekleyici ve açıklayıcı örnek alıntılar aşağıda sunulmuştur.

- 5. sınıf öğrencilerinin kitap kavramını öğrenme aracı olarak algıladıklarını yansıtan örnek alıntılar:

“Benim için kitap okumamı güçlendiren yeni şeyler öğreten şeydir. Çünkü ne kadar okursam o kadar öğrenirim.” (K28,D,5,K)

“Benim için kitap bilgi demek, öğrenmek demek, ders çıkarmak demek. Çünkü okumamızı geliştirir. Daha iyi iletişim kurmamızı sağlar.” (K30,D,5,K)

1.4.Ortaokul Öğrencilerinin Kitap Kavramı Üzerindeki Algılarının Cinsiyete Göre İncelenmesine Yönelik Bulgular:

Ortaokul öğrencilerinin kitap kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar cinsiyete göre frekans değerleri üzerinden incelenmiştir. Buna göre erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla kitabı sıkıcı olarak tanımlayan ifadeler kullandığı söylenebilir. Ancak olumlu gören öğrenciler de vardır. Bulguyu destekleyici ve açıklayıcı örnek alıntılar aşağıda sunulmuştur.

- Erkek öğrencilerin kitabı sıkıcı bir araç olarak algıladıklarını yansıtan örnek alıntılar:

“Benim için kitap eğlenceli bir şey değildir. Kitap okumayı sevmem.” (K8,Ö,5,E)

“Benim için boş bir şeydir. Çünkü kitabı sevmiyorum.” (K23,Ö,8,E)

“Benim için kitap bilgi ve eğlence kaynağıdır. Çünkü ara sıra bilgi edinip çoğu zaman eğleniyorum.” (K34,Ö,8,E)

2.Okumak Kavramına İlişkin Bulgular

Kitap kavramına ilişkin ortaokul öğrencilerinin metaforları temalara ayrılarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 3. Ortaokul Öğrencilerinin Okumak Kavramına İlişkin Metaforik Algılarının Frekans Tablosu

Temalar	Okul Türü		Sınıf		Cinsiyet		Toplam
	Özel	Devlet	5. sınıf	8.sınıf	Kız	Erkek	
Mutluluk Kaynağı	54	36	46	44	52	38	90
Gereklilik	22	37	33	26	35	19	54
Öğrenme Yolu	17	35	28	24	29	23	52
Gelişim Aracı	14	27	20	21	24	17	41
Sıkıcı Bir Etkinlik	10	7	4	13	3	14	17
Diğer Metaforlar	12	20	14	18	20	12	32

Yukarıdaki tabloda, ortaokul öğrencilerinin; okul kavramına ilişkin ürettikleri altı farklı ana temada toplanan metaforların okul türleri ve sınıf düzeylerine göre frekans değerleri sunulmuştur.

2.1.Ortaokul Öğrencilerinin Okumak Kavramı Üzerindeki Algılarını Belirleyen Metaforlar ve Kategorilerine İlişkin Bulgular:

Ortaokul öğrencilerinin okumak kavramına ilişkin ürettiği metaforlar 6 farklı temada (mutluluk kaynağı, gereklilik, öğrenme yolu, gelişim aracı, sıkıcı bir etkinlik, diğer)

toplanmıştır. Bu temalar ve bunlara ilişkin veriler Tablo 2’de verilmiştir. Metaforlar frekans değerlerine göre incelendiğinde mutluluk kaynağı (90), gereklilik (54), öğrenme yolu (52), gelişim aracı (41) temalarının öğrenci algılarında öne çıktığı görülmektedir. Bu verileri destekleyici ve açıklayıcı örnek metaforlar aşağıda sunulmuştur.

• Mutluluk kaynağı temasına örnek alıntılar:

“Benim için okumak bir zevk bir oyun kadar eğlencelidir. Bu yüzden ben okumayı çok severim.”(K33,Ö,5,K)

“Benim için okumak bir eğlence gibidir. Bilgi öğrenirken aynı zamanda eğleniyor olmaktır.”(K23,Ö,5,E)

• Gereklilik temasına örnek alıntılar:

“Benim için okumak zorunluluktur. Çünkü sağlam bir gelecek sağlayabilmek için okumak zorundayız.”(K66,D,5,E)

“Benim için okumak bir gerekliliktir. İnsanın kendisi için gereklidir.” (K44,Ö,8,E)

• Öğrenme yolu temasına örnek alıntılar:

“Benim için okumak öğrenmektir. Çünkü okudukça öğrenirim.”(K59,Ö,5,E)

“Benim için okumak öğrenme şeklidir. İnsanlar her şeye yönelik okumalı ve öğrenmelidir.” (K20,Ö,5,E)

• Gelişim aracı temasına örnek alıntılar:

“Benim için okumak zekâ geliştiricidir. Kitap okumak bir ihtiyaçtır.”(K43,Ö,8,E)

“Benim için okumak gelişmektir. Çünkü okudukça geleceğe doğru adım adım gelişerek gideriz ve bunu da okumak sayesinde yaparız.” (K70,D,5,K)

2.2.Ortaokul Öğrencilerinin Okumak Kavramı Üzerindeki Algılarının Okul Türüne Göre İncelenmesine Yönelik Bulgular:

Ortaokul öğrencilerinin okumak kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar okul türlerine göre frekans değerleri üzerinden incelendiğinde, özel okuldaki öğrencilerin kitabı mutluluk kaynağı olarak aldıkları daha fazla görülmektedir. Kitap kavramına öğrenme yolu ve gelişim aracı anlamını yükleyenler daha çok devlet okulunda eğitim görenlerdir. Bulguları destekleyici ve açıklayıcı örnek alıntılar aşağıda sunulmuştur.

•Özel okul öğrencilerinin okumak kavramını mutluluk kaynağı teması içinde yer alan metaforlar ile açıkladıklarını yansıtan örnek alıntılar:

“Benim için okumak güzel bir hobidir. Çünkü okumak beni mutlu eder.”(K30,Ö,8,K)

“Benim için okumak eğlenmektir. Çünkü kitap okurken güzel vakit geçiririm ve mutlu olurum.”(K29,Ö,8,K)

• Devlet okulu öğrencilerinin okumak kavramını öğrenme yolu ve gelişim aracı temaları içinde yer alan metaforlar ile açıkladıklarını yansıtan örnek alıntılar:

“Benim için okumak öğrenmek yeni şeyler keşfetmektir. Çünkü yeni şeyler öğrenmeyi çok seviyorum.”(K15,D,5,K)

“Benim için gelişmektir. Çünkü hayatımızdaki her şeyi iyi hale getirir.”(K7,D,5,E)

2.3.Ortaokul Öğrencilerinin Okumak Kavramı Üzerindeki Algılarının Sınıf Düzeylerine Göre İncelenmesine Yönelik Bulgular:

Ortaokul öğrencilerinin kitap kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar sınıf düzeylerine göre frekans değerleri üzerinden incelenmiştir. Buna göre okumak kavramını sıkıcı bir

etkinlik olarak görenlerin içerisinde 8. sınıf öğrencilerinin daha fazla sayıda olması göze çarpmaktadır. Ancak metaforların tamamı düşünüldüğünde sıkıcı olarak tanımlama az sayıdadır. Bulguyu destekleyici ve açıklayıcı örnek alıntılar aşağıda sunulmuştur.

- 8. sınıf öğrencilerinin okumayı sıkıcı bir etkinlik olarak algıladıklarını yansıtan örnek alıntılar:

“Benim için okumak cümle kurmakta iyi oluyor fakat çok sıkıcı. Kitap okumayı çok sevmem.”(K21,D,8,K)

“Benim için okumak sıkıcıdır. Çünkü kitap okurken çok sıkılıyorum.”(K19,D,8,E)

“Benim için okumak bir zevk bir oyun kadar eğlencelidir. Bu yüzden ben okumayı çok severim.”(K33,Ö,5,K).

3.4.Ortaokul Öğrencilerinin Okumak Kavramı Üzerindeki Algılarının Cinsiyete Göre İncelenmesine Yönelik Bulgular:

Ortaokul öğrencilerinin okumak kavramına ilişkin oluşturdukları metaforlar cinsiyete göre frekans değerleri üzerinden incelenmiştir. Buna göre okumak kavramını kız öğrencilerin erkeklerden daha fazla metaforla gereklilik olarak algıladıkları görülmektedir. Ayrıca okumayı erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla sıkıcı bir etkinlik olarak gördükleri söylenebilir. Ancak metaforların tamamı düşünüldüğünde sıkıcı olarak tanımlama az sayıdadır. Bulguları destekleyici ve açıklayıcı örnek alıntılar aşağıda sunulmuştur.

- Kız öğrencilerin okumayı gereklilik olarak algıladıklarını yansıtan örnek alıntılar:

“Benim için okumak dersleri daha iyi anlamak içindir. Çünkü kitap okumazsak derslerimizde başarısız oluruz ve anlayamayız.”(K2,D,5,K)

“Benim için okumak su içmek gibi gerekli bir şeydir. Çünkü hayatın her yanını gösterir.”(K33,D,8,K)

- Erkek öğrencilerin kitabı sıkıcı bir etkinlik olarak algıladıklarını yansıtan örnek alıntılar:

“Benim için okumak sıkıcıdır. Çünkü sevmem.”(K3,D,8,E)

“Benim için okumak sıkıcıdır. Çünkü kitap okurken sıkılıyorum.”(K28,Ö,5,E)

“Benim için okumak bir eğlence gibidir. Bilgi öğrenirken aynı zamanda eğleniyor olmaktır.”(K23,Ö,5,E)

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Okuyan, düşünen ve sorgulayan bireylerin toplumda çoğalması için kitap ve okumak kavramları üzerine olumlu algılara sahip ve bu olumlu algılarını davranışa dönüştüren bireylere ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacın belirlenmesine ve giderilmesine bir katkı sunmak için bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin kitap ve okumak kavramlarına ilişkin algılarının metaforlar aracılığı ile incelenmiştir.

Ortaokul öğrencilerinin kitap ve okumak kavramlarına yönelik oluşturdukları metaforların sınıflandırılmaları sonucunda; kitap” kavramı için oluşturulan temalar: öğrenme aracı, eğlence aracı, bilgi kaynağı, başka dünyalara açılan kapı, arkadaş, sıkıcı bir araç, diğer, “okumak” kavramı için oluşturulan temalar: mutluluk kaynağı, gereklilik, öğrenme yolu, gelişim aracı, sıkıcı bir etkinlik, diğer şeklinde başlıklar ortaya çıkmıştır.

Bu sınıflandırmalar üzerinden öğrencilerin algılarında ilgili kavramların nasıl karşılık bulduğu görülebilir. Buna göre öğrenci algılarında kitap ve okumak kavramları; mutlu eden

eğlenceli bir öğrenme aracı, bilgi edinebilmek için gerekli bir yol, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştiren bir arkadaş olarak karşılık bulduğu söylenebilir.

Katılımcılardan elde edilen veriler okul türü değişkenine göre incelendiğinde, kitap ve okumak kavramları devlet okulundaki öğrencilerde çoğunlukla öğrenme ve gelişim aracı olarak algılanmaktadır. Buna karşın özel okul öğrencilerinin algılarında bu kavramlar genellikle eğlence aracı ve mutluluk kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçların ortaya çıkmasında ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin etkisi nedeniyle devlet okuluna giden öğrencilerin daha iyi bir yaşam standardına kavuşabilmeleri için okulda başarılı olmaları gerektiği düşüncesinin yattığı söylenebilir. Okul başarısını arttırmak için de kitap ve okumak kavramlarının gerekli olduğunu düşündükleri söylenebilir. Ayrıca kitap kavramını sıkıcı bir araç olarak algılayanların çoğunun özel okul öğrencisi olması önemli bir ayrıntıdır. Sosyo-ekonomik düzeyin kitap ve okumak kavramları üzerindeki algıyı etkilediği çalışmanın önemli bir sonucudur. Bu bulguyla benzer şekilde Sağlam, vd. (2008) ekonomik durumun okuma alışkanlığını olumsuz yönde etkilediğini tespit etmişlerdir. Ayrıca Başar (1997)'a göre üst sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin kitap sayılarının fazla olmasına rağmen alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin okuma sıklıkları daha yüksek çıktığını belirtmiştir.

Sınıf düzeyine göre sonuçlar incelendiğinde; kitap kavramını öğrenme aracı olarak algılayan 5. sınıf öğrencileri 8. sınıf öğrencilerinden daha fazla sayıdadır. Okumak kavramını da 5. sınıf öğrencilerine göre daha fazla sayıda 8.sınıf öğrencisi sıkıcı bir etkinlik olarak görmektedir. Ancak metaforların tamamı düşünüldüğünde sıkıcı olarak tanımlama az sayıdadır. Buna neden olarak derslerin sınıf seviyesi yükseldikçe zorlaşması, 8. sınıfta merkezi sınavın olmasının olumsuz etkisi ve dış uyarıcıların bu yaşlarda olumsuz etkisinin artması gösterilebilir.

Alanyazındaki diğer çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Can, Türkyılmaz, Karadeniz (2010)'in çalışmasında 11. ve 12. sınıf öğrencilerinin 8. sınıf öğrencilerine göre okuma sıklıklarının anlamlı farklılığa yol açacak derecede yüksek olduğunu tespit etmiştir. Sınıf düzeyi arttıkça kitaba ve okumaya dair bir olumsuz algı oluşması dikkat çekicidir. Bunun önüne geçebilmek için kitap sevgisinin küçük yaşlarda kazandırılması ve bireyin özerkliğini kazandığı döneme kadar kitap okuması için teşvik edilerek desteklenmesi önemlidir.

Cinsiyet değişkeni açısından öğrencilerin kitap ve okumak algılarına bakıldığında; daha fazla sayıda kız öğrencinin kitabı ve okumayı yaşamlarında gereklilik olarak algıladıkları görülmektedir. Buna karşın kitabı ve okumayı sıkıcı bulan öğrenciler içerisinde erkek öğrenciler daha fazladır. Bu durumun ortaya çıkmasında ergenlik döneminde kız ve erkek öğrenciler arasındaki bilişsel, duygusal ve gelişimsel ihtiyaçların farklılığının etkili olduğu söylenebilir.

Alanyazındaki çalışmaların cinsiyet değişkeni ile ilgili sonuçlarına bakıldığında Gönen, Öncü ve Işıtan (2004), Karakoç (2005), Keleş (2006), Balcı (2009), Başaran ve Ateş (2009), Gömleksiz (2005), Can, Türkyılmaz, Karadeniz (2010) ve Mete (2012)'nin çalışmalarında da sonuçlar kız öğrencilerin lehine benzer olarak bulgulanmıştır.

Öğrencilerde okuma ve kitap kavramlarına ilişkin olumlu algılar oluşturulabilmesi oldukça önemlidir. Timss ve Pisa gibi uluslararası öğrenci değerlendirme sınavlarında, okuduğunu anlama bölümlerinde öğrencilerin aldıkları düşük puanlar öğrenme ve öğretim ortamları ile

aile, akran grubu ve çevre gibi bireyin yaşamında etkili olan değişkenlerin okuma ve kitaba dair destekleyici yapıda olmadığını göstermektedir.

Yalınkılıç ve Ülper (2011)'in ilköğretim 6-7-8. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlık düzeylerini ölçtüğü çalışmada öğrencilerin %59,2'sinin düzenli kitap okuma alışkanlığını edinmediği, okuma alışkanlık düzeylerinin beklenilenin altında olduğu, %74'ünün günde ortalama 1-5 saat televizyon izlediği saptanmıştır. Benzer sonuçların ortaya çıktığı diğer çalışmada Türkiye'de gençlerin yüzde 70'i hiç okumamakta, düzenli kitap okuma alışkanlığı ise binde bir oranında olduğu ortaya koyulmuştur (Çocuk Vakfı, 2006).

Sonuç olarak özellikle eğitim alanında bir kavramla ilgili algı ve tutumların yalnızca zihinde var olan bir kavram olarak kalmaması ve yaşamın bir parçası olarak her alanda var olması için kitap ve okumak kavramlarının eğitim ve öğrenme yaşantılarıyla harmanlanarak verilmesi önerilebilir.

Ayrıca kitap ve okumak kavramlarına ilişkin konuların öğretim sürecinde nasıl işe koşulacağını belirlenerek kitap ve okumak kavramlarının nasıl algılandığına dair güçlü ipuçlarından hareketle öneriler geliştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Arslan, M.M., Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim-öğretim açısından incelenmesi. *Milli eğitim*, 35(171), 100-108.
- Bakırcıoğlu R. (2012). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Balcı, A. (2009). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlık ve ilgileri üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Başar, F. (1997). Orta birinci sınıfa devam eden çocukların kitap okuma alışkanlıklarının incelenmesi. *Çağdaş Eğitim*, s.35-38.
- Başaran, M., Ateş, S. (2009). İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin okumaya ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 29, Sayı 1 (2009)73-92
- Çocuk Vakfı (2006). Türkiye gerçeği: okumama alışkanlığı. Türkiye'nin okuma alışkanlığı karnesi. *Çocuk Edebiyat Okulu*. (15.02.2017 tarihinde <http://www.cocukvakfi.org.tr/> adresinden alınmıştır).
- Demir, G. Y. (2005). *Çevirenin önsözü*. G. Lakoff & M. Johnson. *Metaforlar: Hayat, anlam ve dil*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Demirci, K. (2016). *Metafor: bir anlatım üretim mekanizması*. Dil bilimleri kültür ve edebiyat, Ankara: Padam Yayınları.
- Geçit Y., Gencer, K. (2011). Sınıf öğretmenliği 1. sınıf öğrencilerinin coğrafya algılarının metafor yoluyla belirlenmesi (Rize Üniversitesi örneği). *Marmara coğrafya dergisi*, 23, 1-19.
- Gömlüksiz, M. N. (2005). Geleceğin öğretmenlerinin kitap okumaya ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi (Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi örneği). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Elektronik Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1).
- Gönen, M., Öncü, Ç. E., Işıtan, S. (2004). İlköğretim 5., 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıklarının incelenmesi. *Milli Eğitim*, S.164.
- Karakoç, M. (2005). *Lise birinci sınıf öğrencilerin okuma ilgi ve alışkanlıkları üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keleş, Ö. (2006). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinde kitap okuma alışkanlığının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2005). *Metaforlar: hayat, anlam ve dil*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago; London: University of Chicago Press.
- Littlemore J. (2001). The use of metaphor in university lectures and the problems that it causes for overseas students. *Teaching in higher education*, 6(3), 333-349.

- Mete, G. (2012). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlığı üzerine bir araştırma (Malatya İli Örneği). *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(1): 43-66.
- Oğuz, A. (2005). Öğretmen eğitim programlarında metafor kullanma. *XIV. ulusal eğitim bilimleri kongresi kitabı, Pamukkale Üniversitesi eğitim fakültesi, Denizli*, s. 582-588.
- Özdemir, S.M. (2012). Eğitim programı kavramına ilişkin öğretmen adaylarının metaforik algıları. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(3), 369-393.
- Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, 55(55), 459-496.
- Sağlam, M., Suna, Ç., Çengelci, T. (2008). Öğretmen adaylarının okuma alışkanlığını etkileyen görüş ve önerileri. *Milli Eğitim*. S.178. s.8-23.
- Sajaniemi, J., Stütze T. (2007). *Lightweight techniques for structural evaluation of animated metaphors, interacting with computers*, 19, 457- 471. NY, USA
- Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim, öğrenme ve öğretim. kuramdan uygulamaya*. (geliştirilmiş 14. baskı). Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Taylor, F. W. (1984) *The principles of scientific management*, New York: Harper Press.
- TDK (2011). *Büyük Türkçe sözlük*. <http://www.tdkterim.gov.tr/>
- Wellek R., Warren A. (1983). *Edebiyat biliminin temelleri*, (Çev. A. Edip Uysal), Ankara: KTB.
- Yalınkılıç, K., Ülper, H. (2011). *İlköğretim 6-7-8. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlık düzeyleri*, 10 / 2011, Samsun [ulusal] bildiri.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

TUJPE

Turkish Journal of Primary Education

EXTENDED ABSTRACT

METAPHORICAL PERCEPTIONS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS ON “BOOK AND READ” CONCEPTS

Introduction

This study was carried out to determine the perceptions of secondary school students on the concepts of "book and read" through metaphors. For students' book and read concepts; can be said to be seen as a fun learning tool that makes you happy, a way to learn, a friend who develops critical and creative thinking skills. As the socio-economic level increases with the class level, the perception of book and read is negatively affected. When the effect of gender variable on book and read perceptions were examined, it was found that female students perceived book and read concepts as necessity.

The metaphor is something that takes hold of something else; means to use something instead of something else. The metaphor, by linking the object or phenomenon we want to understand to a network of concepts belonging to another domain of meaning, allows us to see our re-conceptualizations in different ways and to illuminate certain situations that have previously been overlooked.

The concept of book and read is one of the most frequently encountered concepts in everyday life and school life. Perceptions about the concepts of book and read are a structure that is shaped in the society in which the individual lives and is influenced by the dynamics of the society. It can be used to shape the educational activities that students perceive for the concepts of book and read which are an important part of the education. For this purpose; in the study, answers were asked to the questions of how secondary school students perceive the concepts of "book and read" and how they differ according to the type of schools (private-state), the gender and class levels of students.

Methods

In this study, phenomenology method which is one of the qualitative research methods was used. In this method, perceptions and events are revealed in a natural and realistic way. 303 students were participated in the study in the second semester of 2016-2017 academic year. The data were obtained through the forms in which the personal information was included in the first part and the completed form was given in the second part "book for me ... because ..." and "read for me ... because ...".

When the data obtained from the participants are examined, as a result of the classification of the metaphors that middle school students make for the concepts of book and read is as follows:

- The themes created for the concept of "book" are: a learning tool, a fun tool, a knowledge source, another world-wide door, a friend, a boring tool and other.
- Themes created for the concept of "read": happiness source, necessity, learning path, development tool, boring activity and other.

Finding/Results

When the data obtained from the participants are analyzed according to the school type variable, the concepts of book and read are mostly perceived as means of learning and development tool in the students of the state

school. On the other hand, in the perceptions of private school students, these concepts usually appear as a means of entertainment tool and happiness source.

When the results are examined according to the class level; 5th grade students who perceive the book concept as a learning tool are more than 8th grade students. The number of 8th grade students perceives the concepts of book and read as boring activity compared to 5th grade students. When we look at the students' book and read perceptions in terms of gender change, it is seen that more and more girl students perceive the book and the read as necessity in their lives. On the other hand, the number of male students who find the book and read boring is more than the number of female students.

Discussion

While the concept of book and read it is often perceived as a means of learning and development tool in the state school's students and in private school's students these concepts often appear as a means of entertainment tool and happiness source. It can be argued that in order for these results to emerge, students who go to state school due to the influence of their socio-economic levels should be successful in school so that they can get a better standard of living.

When we look at perception by class level; the difficulty of the courses higher as the class level gets higher and the fact that the central examination in the 8th grade, causes the perceptions to deteriorate as the class level gets higher. Cognitive, emotional and developmental needs differ between girls and boys during adolescence. While the number of female students perceives books as necessity in their lives, the number of male students who find books and reading boring is higher.

It is very important for students to be able to create positive perceptions about read and book concepts. In the international student assessment exams such as Timss and Pisa, the low scores of the students in the reading comprehension sections show that there is no support for the read and the book in their lives.

As a result, it can be suggested that the perceptions and attitudes related to a concept in education are not only a concept that exists only in the mind, but that the concepts of book and read are blended with the experiences of education and learning so that every field exists as a part of life.